

anvendelse af diagrammer og statistik, som kulturgeograferne ofte anvender med stor fantasi og pædagogisk talent. Man må også efterlyse en påvisning af forskelle i de nordiske landes udvandringsstruktur udover omfang og år.

Steffen Elmer Jørgensen

KEIJO VIRTANEN: *Settlement or Return. Finnish Emigrants (1860–1930) in the International Overseas Migration Movement. Migration Studies C 5.* Turku, The Migration Institute, 1979. 275 s.

I en fælles publikation fra Historisk Samfund, Finland, og Finsk Emigrantinstitut, Turku, har Keijo Virtanen fremlagt en engelsksproget udgave af sin udmærkede licentiatsafhandling fra 1976 om finsk tilbagevandring fra oversøiske destinationer 1860–1930. Det er ikke forfatterens debut i en udvandringshistorisk sammenhæng; forud herfor ligger en række artikler om finske udvandrere i U.S.A. og deres tilpasningsproblemer. Derigennem har han på udmærket måde suppleret (og korrigeret!) de resultater, som en anden finsk udvandringshistoriker, Reino Kero, har fremlagt i to engelsksprogede afhandlinger fra 1972 og 1974 om hhv. tilbagevandringen fra U.S.A. til Finland og udvandringen fra Finland til U.S.A. ca. 1865–1914.

Ganske kort kan resultaterne af Virtanens undersøgelsesarbejde gøres op således: I perioden 1860–1930 udvandrede ca. 380.000 finner til oversøiske områder, først og fremmest U.S.A., hvor de bosatte sig i et område, der strækker sig fra Massachusetts over staten New York og Michigan til Minnesota. En del gik dog til Canada, nærmere bestemt Ontario-regionen, indtil dette land i 1930 fulgte U.S.A.s eksempel ved at lukke næsten af for indvandringen. De $\frac{1}{10}$ af disse udvandrere var fattige, unge landarbejdere og dertil svarende, og heraf var atter igen de $\frac{2}{3}$ mænd, en noget større mandsdominans end tilfældet er i de øvrige nordiske lande. En stor del af disse udvandrere havde det erklærede mål at tjene nogle penge i en fart, så de kunne vende tilbage til Finland og købe sig en gård eller et husmandssted. Dårligt uddannede og sprogligt ubehjælpssomme som de var, måtte de som regel tage til takke med hårdt og sundhedsfarligt arbejde i miner og skove. De fleste stred sig dog gennem den barske tilpasningsperiode, og fire ud af fem udvandrere fra Finland vendte ikke tilbage. Den utilpassede femtedel drog derimod efter 5–10 års ophold i det fremmede den konklusion, at de nok hellere måtte rejse hjem til den finske landsby. Typisk var det mænd ude over den første ungdom, som her brugte deres surt erhvervede Amerikapenge til at købe sig en gård eller et hus i hjemlandet. Straks gik de da i gang med at modernisere bedriften efter amerikansk mønster, ligesom de i kirke- og foreningslivet gjorde sig gældende med nye og ganske radikale synspunkter.

Virtanens emne er som nævnt tilbagevandringen til Finland, men prisværdigt nok gør han en del ud af den forudgående udvandring, således at bogen kan læses som en skildring af den samlede bevægelse. Som undertitlen også antyder, bestræber han sig på at sætte sit emne ind i en større sammenhæng. Det er især den svenske og den italienske tilbagevandring, som drages ind i sammenligningen. Den svenske udvandring hører jo, som Dillingham-kommissionen i U.S.A. velvilligt bemærkede det i sin digre rapport over den amerikanske indvandring og dens færemønstre, til den gode, gamle indvandring med permanent bosættelse som endemålet. Den italienske indvandring blev derimod af samme kommission karakteriseret som hørende til den nye – og faktisk uønskede – indvandring af gæstearbejdere, der så hurtigt som muligt ville vende tilbage til fædrelandet med penge på lommen. Virtanen lægger stor vægt på, at den finske tilbagevandring (som han i øvrigt vil reducere fra den konventionelle visdoms $33\frac{1}{3}\%$ til højst 20%) ikke adskiller sig væsentligt fra det svenske og danske mønster. De finske byudvandrere har en så lav tilbagevandringsprocent som 5–10 mod 20–25 i agrare områder.

Hvor bølgebevægelserne i den finske udvandring helt klart er styret af de amerikanske konjunkturer og følgelig udviser toppe 1872-73, 1882, 1902 og 1913, er mønstret i tilbagevandringen straks mindre gennemslagskraftigt. Selv om der i 1890'erne kan påvises en overensstemmelse mellem en amerikansk lavkonjunktur og en øget tilbagevandring til Finland, er Virtanen dog tilbøjelig til at lægge større vægt på rytmebevægelsen: stor finsk udvandring i et givet år og en tilsvarende top på tilbagevandringsskurven 2-5 år senere. Kvinderne er her mindst påvirket af konjunkturerne og er i det hele taget utilbøjelige til at vandre tilbage. De fleste af de hjemvendte finner kom fra det østlige U.S.A. med dets konjunkturfølsomme beskæftigelsesmønster. I Michigan-området lykkedes det dog for en del finsk-amerikanske minearbejdere at få sig en farm – og så blev de derovre.

I henved 1.000 tilfælde har man fået tilbagevandrerne til at beskrive baggrunden for deres brud med værtslandet. Godt 20% skrev det lidt ubestemte ord »hjemlængsel«, 14,5% arbejdsløshed, 10,8% sygdom, 7,5% familien hjemme, 6,6% forældrenes ønske, 6% gårdovertagelse o.s.v.

Det officielle Finland gjorde modsat lande som Italien og Spanien intet for at opmuntre til hjemvandring. Først i 1920'erne knyttedes der forbindelse mellem moderlandet og de bortvandrede landsmænd. Omvendt ydede 1930'ernes U.S.A. pekuniær støtte til hjemreisen – forudsat man ikke kom igen.

Der ligger et stort og brydsomt indsamlingsarbejde til grund for den dokumentation, Virtanen kan fremlægge for sine resultater. Ved at konfrontere det officielle materiale i pasjournaler o.lign. med personoplysninger i kirkelige registreringer i Finland som i U.S.A. er han ikke alene i stand til at bringe sikre tal for ud- og tilbagevandringen, men også til at korrigere de officielle tal for bevægelsesmønstret. Selv om materialets overleveringstilstand givet har haft stor betydning for udvælgelsen af egnede undersøgelseslokaliteter, er han i stand til at vise, at de pågældende seks områder i det sydvestlige Finland opfylder de krav, man med rimelighed kan stille til en stikprøveundersøgelse. Dertil slutter sig 12 andre lokaliteter, som tidligere forskning har kortlagt. I Virtanens eget undersøgelsesområde havde 4.871 personer fået bevilget udvandringspas, men kun 4.326 gjorde rent faktisk brug heraf. Det kunne være interessant at se, om noget sådant gør sig gældende i en dansk sammenhæng. En jävnføring af politiets udvandringsprotokoller og de tilsvarende skibslister kunne her give et fingerpeg. Hvis selv en mindre procentdel af de bogførte udvandrere rent faktisk ikke kom afsted, ville det påvirke skønnet over antallet af ikke-registrerede udvandrere. Den alm. antagelse blandt danske historikere er, at vi må regne med en underregistrering på mindst 6% (Kr. Hvidt: *Flugten til Amerika*. 1971, s. 284). Ved hjælp af sit udvandreregister er Keijo Virtanen i stand til at vise, at 713 af de ovennævnte 4.326 udvandrere eller henved 15% vendte tilbage til Finland for at blive dér. Det giver en helt anden sikkerhed end de skøn, der fra dansk side kan gøres på basis af den amerikanske statistik. For årene 1908-14 vil Kr. Hvidt (s. 327 f.) anslå, at den danske tilbagevandring udgør 8,6%. Skal vi fra dansk side nå ud over skønnes uendelige række, må vi i gang med empirisk funderede punktstudier, arbejdskrævende som de nu engang er. Keijo Virtanens gode og solide undersøgelse er et værdifuldt eksempel på, hvordan det kan gøres på helt traditionel måde.

Erik Helmer Pedersen

A. S. KAN: *Istorik G. V. Forsten i nauka ego vremeni* /Historikeren G. V. Forsten og hans videnskabelige samtid/. Moskva, Nauka, 1979, 151 s.

Studiet af de skandinaviske landes sprog, litteratur, historie og moderne samfundsforhold har vundet indpas på en lang række universiteter og videnskabelige institutioner ud over